

Ungdomsbedrift som arbeidsform i skolen – EU-prosjektet Innovation Cluster for Entrepreneurship Education

Leder

Vegard Johansen
Institutt for pedagogi-
kikk og livslang
læring, NTNU, og
Østlandsforskning

Dette nummeret av FoU i praksis er et spesialnummer om entreprenørskap som arbeidsform i skolen, og det er basert på forskningsprosjektet *Innovation Cluster for Entrepreneurship Education* (ICEE). ICEE startet opp i februar 2015 og ble formelt avsluttet våren 2018, og det er det største policy-eksperimentet innen entreprenørskapsutdanning noensinne i Europa. Jeg hadde ansvaret for forskningen i ICEE, og ledet et team som omfattet forskere fra Østlandsforskning (ØF), Strossmayer Universitet i Kroatia og Fonden for Entreprenørskap i Danmark. I 2016 ble også forskere og masterstudenter fra Institutt for pedagogikk og livslang læring (IPL) ved NTNU og Avdeling for lærerutdanning og naturvitenskap ved Høgskolen i Innlandet (HINN) med i prosjektet.

19. november 2014 mottok vi e-posten fra Europakommisjonen om at ICEE-søknaden var godkjent og ville bli støttet av EUs rammeprogram for utdanning, Erasmus+. ICEE omfattet fjorten organisasjoner og rundt åtti personer i prosjektgruppen, ytterligere sytti personer var involvert i datainnsamlingen, fem nasjonale myndigheter fulgte nøye opp arbeidet, det var medieomtale på mange språk, masser av skype-møter, vitenskapelige konferanser, politiske rundebordskonferanser, seminarer og webinarer. Det har til tider vært vel hektisk og mye å administrere, men vi fikk landet datainnsamlingen og tekniske og faglige leveranser i prosjektperioden, og har fått toppskår for arbeidet av EUs vurderingspanel.

EU har definert entreprenørskap som én av åtte nøkkelkompetanser innenfor utdanning og livslang læring, og alle EU-land har enkelte former for entreprenørskapstilbud på alle utdanningsnivå. Samtidig er det langt igjen til EU har nådd målet om at alle elever i Europa skal gjennomføre et praktisk entreprenørskapsprosjekt i løpet av den obligatoriske skolegangen. Og man vet for lite om hva som fremmer og hindrer entreprenørskapsutdanning i ulike land, og

hvilke effekter entreprenørskapsaktiviteter i skolen kan ha for elever, lærere, skolen og samfunnet. Dette ble fokuset for forskningen i ICEE.

ICEE ble gjennomført ved tjuefem skoler i Belgia, Estland, Finland, Italia og Latvia. Utgangspunktet var ideen om å teste hva som skjer når halvparten av elevene deltar i et praktisk entreprenørskapsprosjekt ved flere typer skoler i ulike land. Prosjektet hadde et spesielt fokus på arbeidsformen «mini-companies» og programmet Ungdomsbedrift (UB) i regi av Junior Achievement Europe (JA). UB er det mest utbredte entreprenørskapsprosjektet i Europa, og JA-nettverket er verdens største leverandør av entreprenørskapsprogrammer. JA Europe var koordinator for ICEE og ansvarlig for den praktiske delen av prosjektet.

Vi som forsket, gjorde en meget omfattende datainnsamling. I den kvantitative delen av ICEE ble det innhentet surveydata på seks språk fra 7000 elever, 1000 lærere, 3500 foreldre og 400 personer i næringslivet. Det ble gjort både en pre-test (før elevene/lærerne starter UB) og en post-test (etter deltakelse i UB), og resultatene for UB-deltakerne ble sammenlignet med ikke-deltakere ved testskoler og kontrollskoler. I den kvalitative delen ble det gjort feltstudier ved en allmennfagskole og en yrkesfagskole i alle de fem landene. Hvert land ble besøkt både i 2016 og 2017, og i alt 150 elever, lærere, foreldre, rektorer, representanter for næringsliv, utdanningsmyndigheter og praksisfeltet ble intervjuet individuelt eller i gruppe. Det ble også gjort dokumentstudier innen tema som nasjonale strategier, utdanning av lærere i entreprenørskap og av instrumenter brukt til evaluering av entreprenørskapsutdanning. Ved prosjektslutt var det produsert et dusin forskningsnotater, fem masteroppgaver, et tjuetalls populærvitenskapelige artikler, og skriftlige oppsummeringer på flere språk og gjennom video av et reklamebyrå. Hoveddokumentet fra ICEE var sluttrapporten som besvarte alle forskningsspørsmål reist i søknaden om drivere, hindre og effekter av entreprenørskapsutdanning (Johansen, 2018).

Gjennom formidling av forskningsfunn gjennom ulike fora har vi forsøkt å oppfylle et annet mål: ICEE-prosjektet er ment å bidra til kunnskapsgrunnlaget for EU og nasjonale myndigheter sin fremtidige utdanningspolitikk på entreprenørskapsfeltet. For å trekke frem noen punkter så har vi identifisert et sett av suksesskriterier for land som har lyktes med sin satsing på entreprenørskapsutdanning; beskrevet hva som fremmer og hindrer utbredelse av entreprenørskapsutdanning i hvert deltakerland slik det oppleves av lærere, foreldre og næringsliv; kartlagt holdninger til entreprenørskap og entreprenørskapsutdanning; gjort en meget grundig studie av effekter av deltakelse i UB for elever (generiske ferdigheter, spesifikk entreprenørskapskompetanse, nøkkelkompetanser, 21st Century skills); bidratt til en modell for entreprenørskap på alle nivå i utdanningssystemet; og gjennom å avdekke utfordringer pekt på hvordan man kan videreutvikle praktiske entreprenørskapsprosjekter slik at de blir enda bedre.

Forskningsbidragene fra ICEE er også relevante for Norge, særlig ettersom vi kan speile mange av ICEE-funnene med lignende norske studier. Dette blir gjort i de fleste av artiklene i dette spesialnummeret. Entreprenørskapsutdanning har siden 2004 vært et satsingsområde i norsk utdanningspolitikk, og Norge har i mange år vært et av de ledende landene i Europa på entreprenørskapsfeltet. Det er entreprenørskapstilbud i ni av ti videregående skoler og ungdomsskoler og ved alle høyskoler og universiteter. Mange elever deltar i praktiske entreprenørskapsprosjekter, og 20 % av elevene er med på Elevbedrift (EB) i løpet av ungdomsskolen, og 15 % av elevene deltar i UB i løpet av videregående opplæring. Det at entreprenørskap som arbeidsmåte i skolen kan bidra til en mer variert og praktisk undervisning, er fremhevet i handlingsplaner, offentlige utredninger og stortingsmeldinger (Kunnskapsdepartementet et al., 2009; NOU 2015: 8; Meld. St. 22 (2010–2011)). Og av Jeløya-plattformen (Regjeringen, 2018) kan man lese at regjeringen vil øke innovasjonskompetansen og entreprenørskapskompetansen i hele utdanningsløpet; integrere entreprenørskap bedre i hele utdanningsløpet; og styrke Ungt Entreprenørskap som en viktig arena for samarbeid med arbeidslivet.

Dette spesialnummeret av FoU i praksis inneholder seks fagfellevurderte artikler fra ICEE-prosjektet. Med sitt fokus på praksisorientert forskning passer FoU i praksis veldig godt til formidling av funn fra et prosjekt som ICEE. Vi tror dette spesialnummeret vil være nyttig og viktig lesning for lærere, skoleledere forskere og andre i praksisfeltet som er interessert i entreprenørskap som arbeidsform i skolen. Artiklene i dette nummeret kan relateres til følgende rammeverk for entreprenørskapsutdanning: utdanning *om*, *for* og *gjennom* entreprenørskap. *Om* omfatter å lære om entreprenørskap som et samfunnsmessig fenomen. *For* gjelder opplæring og trening for å utvikle kunnskaper og ferdigheter som gir grunnlag for å starte og drive en virksomhet. *Gjennom* innebærer å bruke entreprenørskapsrelaterte prosesser som et virkemiddel for å oppnå bestemte læringsmål. Det har vært forsket ganske mye på utdanning *for* entreprenørskap tidligere, men det er utdanning *gjennom* entreprenørskap som er fokus i dette spesialnummeret.

To av artiklene er basert på den kvantitative elevsurveyen i ICEE og norske surveydata, og disse har jeg ført i pennen selv. I *Sammenhenger mellom deltakelse i entreprenørskapsprosjekter og skoleprestasjoner i fem europeiske land* går det frem at elever med høy UB-aktivitet (hundre timer eller mer) presterer bedre på skolen etter deltakelse i tre av ICEE-landene. I Norge har ikke UB i videregående opplæring betydning for skoleprestasjoner, mens elever som har deltatt i Elevbedrift (EB) i ungdomsskolen, oppnår bedre karakter enn dem som ikke har deltatt. Dette kan skyldes at utdanning *for* entreprenørskap er i fokus i norsk UB, og utdanning *gjennom* entreprenørskap er fokus i EB. I *Sammenhenger mellom deltakelse i Ungdomsbedrift og indre motivasjon og innsats i videregående skole* går det frem at UB verken har positiv eller negativ virkning for indre motivasjon og innsats i videregående skole for gruppen som helhet. Men noen elever finner

UB for utfordrende og har mindre gode opplevelser ved å delta, og analysene tyder på at elever med lav UB-aktivitet (under hundre timer) opplever redusert indre motivasjon og innsats for skolearbeidet.

Den kanskje viktigste lærdommen fra ICEE var at elever med høy UB-aktivitet opplevde mye positivt knyttet til spesifikk entreprenørskapskompetanse, generiske kompetanser, skoleprestasjoner m.m., mens elever med lav UB-aktivitet ikke opplevde noen positive effekter (Johansen, 2018). Det at UB passer for noen elever, men ikke alle, er sentralt i to artikler som tar utgangspunkt i elevintervjuene våren 2017. *Mestring i ungdomsbedrift: risiko, virkelighetsnærhet og selvregulering* er skrevet av Daniel Schofield og Julie Kristin Aae. Basert på fokusgruppeintervjuer med tolv elever i Finland og Latvia finner forfatterne at UB gir andre muligheter for mestring og selvregulering enn tradisjonell undervisning. Den risikoen og virkelighetsnærheten som det å starte UB innebærer, utgjør en ny arena for både positive og negative mestringserfaringer. Det kan slå ut ulikt hos elevene. Noen legger ned lite innsats eller slutter, men de fleste deltakerne forteller om positive mestringserfaringer med UB. Forfatterne trekker frem at en del elever som vanligvis ikke opplever å gjøre det så godt i skolesammenheng, opplever mestring gjennom det mer praktisk-orienterte arbeidet med UB. *Å spille sammen og bruke seg selv: elever med særskilte behov og opplevelse av inkludering i ungdomsbedrift* er basert på feltarbeid i Italia og skrevet av Daniel Schofield, Ruth Ida Valle og Hege Merethe Somy. Basert på to elevintervjuer samt lærerintervju og foreldreintervju finner forfatterne at UB både utfordrer og gir muligheter. Der en elev opplevde lite positivt ved UB som arbeidsform, opplevde en annen elev at UB ga mulighet til å bli inkludert i et læringsfelleskap. Forfatterne konkluderer med at UB *kan* være en metode som styrker elevers selvtillit, selvverd og gir trening i sosialt samspill og deltakelse.

De to siste artiklene omhandler læreres erfaringer med arbeidet med UB. Selv om de tar utgangspunkt i ulike sider ved UB, viser begge artiklene til læreres behov for refleksjon om UB og økt kunnskap om UB. *Utfordringer med prosjektbaserte læringsformer og med lærerens praksisfelleskap ved bruk av programmet Ungdomsbedrift* er skrevet av Trude Hella Eide, Vigdis Mathisen Olsvik og Mona Stokke. Artikkelen er basert på intervjuer med tjuvfem lærere fra våren 2016, og forfatterne peker på ulike utfordringer som kan hemme deres engasjement som UB-lærere. En første utfordring er at UB er en prosjektbasert læringsform som oppleves som vesentlig forskjellig fra det meste av annen undervisning, noe som krever en ny lærerrolle. En annen utfordring er viktigheten av et praksisfelleskap rundt UB-undervisningen. En tredje utfordring går på betydningen av støtte og tilrettelegging fra rektor av undervisningen i UB. Den siste artikkelen – *Læreres beskrivelser av eget arbeid med Ungdomsbedrift* – er skrevet av Ingunn Elder og Astrid Margrethe Sølvsberg. Artikkelen er basert på fokusgruppeintervjuer med tolv lærere i Estland og Italia fra våren 2017. Lærerne beskriver hvordan vektlegging av samspillsrelasjoner og organisering

har betydning for elevers deltakelse, og det fremkommer at også lærerne opplever personlig vekst gjennom arbeidet med UB. Forfatterne foreslår at skolen legger til rette for strukturert utviklingsarbeid som ivaretar læreres behov for kunnskapsutvikling og refleksjon om arbeidet med UB.

Gjesteredaktør for dette spesialnummeret har vært undertegnede Vegard Johansen. For meg har det å komme i mål med ICEE vært en fin måte å avslutte tolv gode år ved ØF. Dette spesialnummeret markerer samtidig etableringen av vår nye forskergruppe på entreprenørskap i grunnopplæringen ved IPL ved NTNU. NTNUs internasjonale handlingsplan, og erfaringer og nettverk fra ICEE og en rekke andre internasjonale entreprenørskapsprosjekter, styrker IPLs og forskningsgruppens ambisjon om nye prosjekter med EU-finansiering. Jeg vil takke alle forfattere for det store arbeidet som er gjort med å komme i mål med artiklene. Jeg vil også takke tolv fagfeller for deres konstruktive kommentarer til manus. En helt spesiell takk går til Odin Fauskevåg som har vært redaksjonens «interne redaktør» og en kjempegod støttespiller gjennom hele denne prosessen. Odin har gjennom sine innspill og sin veiledning bidratt til å løfte det faglige nivået på artiklene, og gitt råd om hvordan vi kan få frem budskapet på en tydelig måte. Til sist vil jeg takke redaksjonen til FoU i praksis som åpnet for å gjøre et spesialnummer basert på ICEE-prosjektet, og særlig hovedredaktør Vivi Nilssen som har støttet opp om initiativet og hjulpet oss hele veien fra idé til siste manusutkast og publisering.

Referanser

- Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet & Nærings- og handelsdepartementet (2009). *Entreprenørskap i utdanningen – fra grunnskole til høyere utdanning 2009–2014*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Johansen, V. (2018). *Innovation cluster for entrepreneurship education*. Lillehammer: Østlandsforskning.
- NOU 2015: 8 *Fremtidens skole – Fornyelse av fag og kompetanser*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Regjeringen (2018). *Jeløya-plattformen. Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre*. Tilgjengelig på: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/politisk-plattform/id2585544/>
- St.meld. nr. 22 (2010–2011). *Motivasjon – mestring – muligheter*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.